

збереження своєї державності. Спротив агресору прискорив психологічне дорослішання нації.

Таким чином, трансформація правової ідентичності українців – це глибокий, історично обумовлений процес переходу від посттоталітарної моделі пасивного підпорядкування до проактивної позиції відповідального громадянства.

Ключовими психологічними механізмами, що забезпечують подолання радянського спадку, виступають: когнітивна реструктуризація образу права (від інструменту репресій до гарантії свобод), ціннісна переорієнтація на людську гідність як базис природного права, та потужна поведінкова самоорганізація на засадах мережевої солідарності. Повномасштабна війна стала тим критичним випробуванням, яке форсувало кристалізацію правової свідомості. Долаючи екзистенційну загрозу, українське суспільство остаточно звільняється від психології «жертви обставин» чи «об'єкта імперії», стверджуючи себе як повноцінного історичного суб'єкта, здатного зі зброєю в руках захищати власне право на життя, свободу та демократичний правовий лад.

Список використаних джерел

1. Кравцов Ю. С., Якуніна А. О. Правова ідентичність як духовна складова правосвідомості. *Грані*. 2015. № 4. С. 96–99.
2. Карпінська Р., Беляк В. Формування національної свідомості та гідності як ціннісних рис особистості в час війни. *Вісник Львівського університету*. Серія психологічні науки. 2023. Вип. 18. С. 29–38.
3. Максимов С. І. Правова культура як інтегральна характеристика правової системи. *Правова система України: проблеми і тенденції розвитку* : матеріали наук.-практ. конф., 3 червня 2010 р., Харків ; редкол. : Ю. П. Битяк та ін. Х. : НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування. С. 7–9.

САВЧЕНКО Ярослава Андріївна,
аспірант Державної наукової установи
«Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук
України»

ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ФОНДУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Російська агресія спричинила безпрецедентні втрати для культурної спадщини України. Руйнування об'єктів культурної спадщини – це не лише матеріальні втрати, але й удар по національній ідентичності та історичній пам'яті українців. У цих умовах виникла нагальна стратегічна потреба у

створенні спеціального фонду, який би залучав ресурси для збереження і відновлення культурної спадщини України.

Експертні дослідження підтвердили дефіцит фінансування на реставрацію та охорону пам'яток культури в Україні. У відповідь експертна спільнота ще у 2022–2023 роках запропонувала створення спеціального фонду для культурної спадщини – механізму, що міг би мобілізувати міжнародну допомогу та доповнити державні програми [1]. Ця ідея отримала розвиток у 2025 році, коли, згідно зі Стратегією розвитку культури України до 2030 року, було передбачено заснування такої інституції [2]. Зокрема, очікувані результати досягнення стратегічної цілі 3 включають створення Українського фонду культурної спадщини (далі – Фонд). Таким чином, створення Фонду закріплено на рівні державної культурної політики та визнано одним із пріоритетів у повоєнному відновленні України.

Підписання меморандуму про створення Фонду 4 вересня 2025 року в Брюсселі стало відправною точкою [3]. Цей документ зафіксував намір сторін (за підписами т. в. о. Міністра культури та стратегічних комунікацій України та виконавчого директора організації ALIPH) заснувати міжнародну мультидонорську платформу, завданням якої є координація та управління фінансовою допомогою для збереження і відновлення української культурної спадщини. Наразі текст меморандуму відсутній у відкритому доступі.

Надалі були здійснені юридичні кроки для оформлення Фонду як окремої юридичної особи. Вочевидь, враховуючи необхідність довіри з боку донорів, було вирішено зареєструвати Фонд у Бельгії як неприбуткову асоціацію. Співзасновниками новоствореної інституції стали організація ALIPH та Український центр культурних досліджень при Міністерстві культури України [4]. Це може бути реакцією на інституційну вразливість українських органів у сфері спадщини (кадрові втрати, реорганізації, фрагментація повноважень, різний рівень спроможності на місцях). Міжнародний оператор у такій логіці виступає гарантом стабільності правил, тоді як українська сторона має задавати пріоритети й формувати запит, але не брати на себе весь операційний тягар адміністрування коштів на старті. Важливо підкреслити, що Фонд не має дублювати діяльність існуючих установ чи програм, а заповнювати системні прогалини у фінансуванні сфери спадщини [5].

Попри успіх створення Фонду, існує низка проблемних питань, з якими він може зіткнутися найближчим часом. Зокрема, фінансова модель фонду передбачає наповнення його бюджету за рахунок добровільних внесків від зарубіжних держав, міжнародних організацій, благодійних фондів та приватних меценатів. Для запуску діяльності Фонду необхідний стартовий бюджет у розмірі 10–15 млн євро і наразі Фонд уже акумулював 3,55 млн євро [4]. При цьому оцінка потреб сягає кількох мільярдів євро. У разі зменшення чи припинення зовнішньої підтримки Фонд ризикує зупинити діяльність.

Один із варіантів – збільшення частки державного фінансування. Україна могла би щороку закладати у державний бюджет окремий рядок на Фонд. Важливо при цьому, щоб ці кошти були захищені від перерозподілу і

невикористаний залишок не повертався до загального фонду бюджету в кінці року, а автоматично переносився на наступний рік. Це можна реалізувати через механізм спеціального фонду державного бюджету (аналогічно до Державного дорожнього фонду чи Державного фонду регіонального розвитку), або як цільовий позабюджетний рахунок. Такий підхід особливо актуальний, оскільки реставрація пам'яток – довготривалий процес, і річного циклу фінансування може бути замало для повної реалізації проєкту.

Також, якщо зовнішні внески будуть недостатніми, Україна має вибудувати власну систему меценатства та приватних пожертв на культуру. Станом на 2026 рік Мінкультури активно просуває реформу меценатства, в тому числі, розроблено законопроект про запровадження податкових стимулів для спонсорів культури [6].

Окремо варто розглянути можливості державно-приватного партнерства у фінансуванні та реалізації проєктів реставрації. У світовій практиці існують такі моделі. Фонд може стати катализатором ДПП у сфері культури.

Організаційні ризики становлення інституції також існують. Інституційна спроможність Фонду тільки формується. Є ризик бюрократичної інерції або неузгодженості між співзасновниками. Структура управління Фондом будується за моделлю міжнародного фонду з колективним керівництвом. Зокрема, поки не обрано постійного директора, ALIPH фактично виконує операційне управління. Водночас кількість представників від України у Раді директорів є доволі непропорційною (два з восьми) [7].

Також виникають запитання щодо процедури відбору об'єктів / проєктів, що будуть фінансуватися за кошти Фонду, можливих пріоритетів, процедури контролю тощо. Оскільки Фонд оперує коштами платників податків інших держав, на нього буде звернена увага як українського суспільства, так і міжнародної спільноти. Тому необхідно забезпечити незалежний фінансовий аудит, регулярну публікацію звітів про використання коштів, залучення спостерігачів від донорів тощо. При цьому, у процесі реалізації проєктів на території України, вищезазначене має відповідати і законодавству України, водночас не створюючи додаткові бюрократичні перепони.

Не можна забувати і про технічні та експертні проблеми. Навіть якщо гроші будуть, постає питання спроможності їх ефективно використати. Реставрація потребує, зокрема, проєктно-кошторисної документації, дозволів, фахового нагляду тощо. В Україні війна спричинила значний відтік кадрів. Тобто Фонду варто передбачити також фінансування підготовки нових фахівців, зокрема реставраторів, можливість залучати експертів з-за кордону, стандартизувати підходи до відновлення тощо.

У підсумку, Фонд був закріплений на рівні державної політики, але вже розпочав роботу як іноземна інституція. Нормативно-правові рішення (стратегічні документи Уряду та міждержавні угоди) дали основу для його створення. Проте надалі потрібно не лише подолати існуючі виклики, а й убезпечити існування та функціонування Фонду як довгострокового інструменту відбудови нашої спадщини на рівні актів законодавства України.

Список використаних джерел

1. Розробка та адвокація моделі Українського фонду культурної спадщини (УФКС), 2025. *PPV – Knowledge Networks*. URL: https://www.ppv.net.ua/uk/works_categories/institutional-development/works/ukrainian-cultural-heritage-fund (дата звернення: 11.02.2026).

2. Про схвалення Стратегії розвитку культури в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 28.03.2025 № 293-р : станом на 6 січ. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/293-2025-r#Text> (дата звернення: 11.02.2026).

3. МКСК та ALIPH підписали Меморандум, який започатковує створення Українського фонду культурної спадщини. Міністерство культури України. URL: <https://mincult.gov.ua/news/mksk-ta-aliph-pidpysaly-memorandum-yaquj-zapochatkovuye-stvorennya-ukrayinskogo-fondu-kulturnoyi-spadshhynu> (дата звернення: 11.02.2026).

4. Тетяна Бережна презентувала Український фонд культурної спадщини в Парижі на Зустрічі високого рівня. *Міністерство культури України*. URL: <https://mincult.gov.ua/news/tetyana-berezhna-presentovala-ukrayinskyj-fond-kulturnoyi-spadshhynu-v-paryzhi-na-zustrichi-vysokogo-rivnya> (дата звернення: 11.02.2026).

5. Ukrainian Cultural Heritage Fund. Summary of the Expert Stakeholder Workshop. June 20, 2025. *PPV – Knowledge Networks*. URL: https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/UCHF_Brief_of_Florence_Workshop_June_2025.pdf (дата звернення: 11.02.2026).

6. Уряд схвалив законопроект про меценатство у сфері культури. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyv-zakonoprojekt-pro-metsenatstvo-u-sferi-kultury> (дата звернення: 11.02.2026).

7. Тетяна Бережна презентувала склад Ради директорів Українського фонду культурної спадщини. *Міністерство культури України*. URL: <https://mincult.gov.ua/news/tetyana-berezhna-presentovala-sklad-rady-dyrektoziv-ukrayinskogo-fondu-kulturnoyi-spadshhynu> (дата звернення: 11.02.2026).

